

ІНТЕРЕС ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕОРІЇ - ВАЖЛИВА ПЕРЕДУМОВА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В статье интерес к научно-педагогическим знаниям рассматривается как важное средство профессионального становления личности, раскрываются пути его формирования в учебном процессе высшей школы.

The article considers the interest to the pedagogic-scientific knowledge as a main means of professional making of a person; ways of its forming in a high school's training process are shown.

Підвищення ролі людського фактору в демократизації сучасного суспільства значно ускладнює функції педагога і

передбачає пошук шляхів модернізації професійної підготовки тих, хто обрав об'єктом своєї діяльності вчительську працю.

Завдання полягає в тому, щоб удосконалювати якість підготовки педагогічних кадрів. Важливим аспектом проблеми є виховання позитивної мотивації, стійкого інтересу до праці вчителя. В науковій літературі інтерес розглядається як джерело, фактор формування майбутніх спеціалістів педагогічних професій, засіб і умова підвищення рівня професіоналізму майбутніх педагогів.

Проблема інтересу була в центрі уваги вчених-педагогів та вчителів-практиків у різні періоди становлення педагогічної теорії. Ще Я.А.Коменський в праці „Велика дидактика” визначав інтерес як співвідношення серйозного і цікавого, позитивного емоційного ставлення учнів до процесу оволодіння знаннями. Він говорив про необхідність і корисність інтересу для забезпечення легкості, доступності і міцності засвоєння знань. Ідеї Я.Каменського знайшли свій розвиток в працях М.О.Добролюбова, П.Ф.Каптерєва, Д.І.Писарєва, К.Д.Ушинського, які розв'язували питання походження інтересу, етапів його становлення, залежності рівня його розвитку від методів виховання.

Розкриття інтересу як саморегулятивної характеристики людини, що взаємодіє з навколишнім світом, уточнення його психологічної сутності як взаємозв'язку зовнішнього і внутрішнього подається Б.Г.Ананьєвим і Л.С.Рубінштейном. Ці вчені великого значення надавали інтересу як фактору, що впливає на вибір людиною життєвого і професійного шляху. С.Л. Рубінштейн вважав, що через інтерес „виявляються два аспекти керування вибором професії: взаємодія через самого індивіда і удосконалення ситуації, в якій здійснюється вибір” [3,26]. Це твердження знайшло подальший розвиток і обґрунтування в роботах М.Х.Титми, котрий вважав, що воно особливо значиме під час розв'язання кадрової проблеми, зокрема, при професійній орієнтації і підготовці вчительських кадрів [4].

В дослідженнях Л.С.Виготського, М.Ф.Добриніна, Д.Б.Ельконіна, Л.І. Божович, Г.І.Щукіної і в більш пізніх працях Б.Г.Афанасьєва, А.А.Бодалева, Л.С.Славіної, А.М.Леонтьєва,

Н.Г.Морозової і інших показано, що становлення і розвиток інтересу є складним і багатоплановим процесом. Багатогранне і глибоке обґрунтування проблеми формування пізнавальних інтересів учнів маємо в книгах Г.І.Щукіної. Різноманітні аспекти використання інтересу в підготовці студентів до педагогічної діяльності розкрито в працях О.О.Абдуллої, Т.Т.Горелової, Л.В.Кондрашової, Н.В.Кузьміної, В.О.Сластеніна, Н.Д. Хміль та інші.

В науковій літературі немає єдиного трактування поняття „інтерес”. Одні автори розглядають його як якість діяльності, інші — як рису особистості, для третіх - це мета діяльності, засіб досягнення цієї мети і її результат. Специфіку інтересу автори визначають за особливостями діяльності. Г.І.Щукіна під пізнавальним інтересом розуміє не будь-який інтерес до предмета, а лише той, що пов'язаний із суттю пізнавальної діяльності і який характеризується динамічністю, поступальністю руху, переходом від зовнішнього до сутності, глибокими зв'язками, закономірностями фактів, явищ, що вивчаються. [5,13]. І.Т.Іванов вважав, що інтерес - це активне пізнавальне ставлення особистості до певного об'єкта чи виду діяльності [2,68]. С.Л.Рубінштейн суть інтересу вбачав у зосередженні людини на певному предметі думок, пов'язуючи його з діяльністю свідомості, із свідомим ставленням до процесу пізнання [3,630].

Інтерес визначається як ставлення до предмета (Б.М.Теплов), психічна активність, свідоме прагнення особистості до предмета (М.Ф.Беляєв), джерело мотиву (І.М.Цветкова), значимість для особистості тієї чи іншої діяльності (М.Ф.Добринін).

Спільним для всіх наведених визначень інтересу є прагнення авторів виділити специфічні прояви психіки, різноманітні її особливості. Різноманітність поглядів на сутність інтересу є свідченням складності і багатогранності наукових підходів, багатоплановості діяльності і об'єктів дослідження. При цьому далеко не всі аспекти інтересу знайшли повне висвітлення в науковій літературі.

Оволодіння учительською професією достатньо складний і довготривалий процес. Становлення учителя-

професіонала визначається не тільки стійкістю пізнавальних інтересів студентів, які вибрали своєю сферою вчительську працю, але й інтересами, що визначають результативність педагогічної діяльності, ефективність навчально-виховного процесу.

Учительська праця — динамічне, комплексне явище, в якому пізнавальні інтереси виступають лише одним із аспектів професійного зростання майбутнього педагога. У зв'язку з цим актуалізується проблема професійного інтересу. Суть її в тому, щоб розглядати інтерес не тільки як ставлення до системи знань з певного предмета, але і як розмаїття відношень до педагогічної діяльності. Об'єктом професійного вчителя є педагогічна праця у всій різноманітності її реальних проявів, зв'язків і стосунків. Інтерес до педагогічної праці поєднує в собі багато аспектів, без виявлення позитивного ставлення до яких не можна досягнути високого рівня професіоналізму майбутніх педагогів.

Інтерес до науково-педагогічних знань є важливою складовою професійного інтересу, який розглядається як змінюване ставлення до змінюваного об'єкта. Під час розгляду об'єкта професіонального інтересу на перше місце виступає педагогічна діяльність, зацікавлення якою неможливе без позитивного ставлення студентів до процесу оволодіння педагогічною теорією.

Мета нашої статті полягає в розгляді інтересу до педагогічної теорії як важливої складової інтересу студентів до педагогічної діяльності, як об'єкта професійного інтересу вчителя, в конкретизації його ознак і якісних показників. Ми вважали, що при визначенні якісних характеристик професійного інтересу майбутніх педагогів треба виходити із специфіки педагогічної діяльності, послідовне зацікавлення якою і складає процес збагачення інтересу, перетворення його в складну особистісну освіту, що визначає результативність учительської праці.

В такому разі набуття студентами наукових педагогічних знань, оволодіння педагогічною теорією, яка розкриває наукові основи педагогічної діяльності, є важливою ланкою в професійному зростанні майбутніх педагогів. Від того, наскільки студент виявляє позитивне ставлення до науково-

педагогічних знань, володіє вмінням використовувати їх як інструмент педагогічного впливу залежить рівень його професіоналізму, творче розв'язання ним педагогічних проблем.

Звернення до педагогічної практики, вивчення реального стану прав у шкільному середовищі дозволяють говорити про недостатньо високий рівень науково-теоретичної підготовки випускників вищої педагогічної школи і їх професіоналізму в цілому. Далеко не всі молоді педагоги готові до розв'язання професійних завдань із врахуванням постійно зростаючих вимог до учительської праці, потреби в педагогічній творчості.

Причини прорахунків, що мають місце в підготовці майбутніх педагогів до професійної діяльності, треба шукати не лише в характері викладання, змісті педагогічної освіти, але і в ставленні майбутніх педагогів до науково-педагогічних знань як основи їх професіоналізму. Не дивлячись на те, що в галузі оновлення педагогічних знань є значні досягнення, далеко не всі вони втілюються в змісті програм предметів педагогічного циклу. Помітними є значні розходження у вузівських підручниках між педагогічною теорією і педагогічною практикою. Нова педагогічна інформація потрапляє до студентів з ініціативи викладачів у вигляді несистематизованих фактів, без належної аргументації і критичної оцінки. Більше того, далеко не всі студенти готові до роботи із інформаційними джерелами, пошуку нових знань в педагогічній сфері, до критичного використання їх у професійній діяльності.

Не менш значимим є і те, що в майбутніх педагогів відсутня потреба в педагогічних, функціональних знаннях, у використанні їх для розв'язання професійних завдань. У гонитві за спрощенням, доступністю нерідко знижується науково-теоретичний рівень педагогічної підготовки студентів, що негативно відбивається на рівні професіоналізму і майстерності вчительських кадрів. Якщо вчителі-практики не завжди використовують науково-педагогічні знання для розв'язання професійних завдань, то викладачі вищої педагогічної школи мають поверхове уявлення про проблеми шкільної практики і тих змін, котрі відбуваються в характері сучасного педагогічного процесу.

Зниження інтересу до педагогічної науки як у студентів, так і в учителів школи можна пояснити формалізмом, що існує в педагогічному середовищі. Спостереження за розвитком педагогічного процесу дозволяє говорити про наявність догм, трафарету, схильності до сталих, перевірених знань з досвіду інших. При цьому переважає наслідування, просте копіювання чужих дій, дотримання шляху визнаних авторитетів над творчим підходом до виконання професійних функцій учителем. Таке становище сковає ініціативу, зводить нанівець активність і творчість педагогів. Прагнення більшої частини вчительства наслідувати, а не творити стимулює формалізм в педагогічній роботі, знижує інтерес до самоосвіти, самовиховання і професійного самовираження вчителя.

Зібрані факти в результаті систематичного спостереження та анкетування говорять про те, що 80% визнають необхідність в змісті професійної підготовки педагогічних дисциплін, усвідомлюють їх значимість у власному професійному становленні. Тільки 65% студентів виявляють інтерес до вивчення педагогіки, 20% відвідують лекції і практичні заняття тільки тому, що їх відвідування є обов'язковим, 15% шукають будь-якого приводу, щоб не відвідувати заняття і систематично до них не готуватися. Студенти мотивують своє небажання вивчати педагогічні дисципліни тим, що в їх змісті багато декларативного, форми, принципи, методи і засоби педагогічної роботи з'ясовуються настільки в загальній формі, що за ними губиться жива особистість школяра. Педагогічна інформація, яку одержують на аудиторних заняттях, розкриває лише те, що необхідно розуміти під тим чи іншим педагогічним фактом, поняттям, але при цьому відсутні процесуальний і технологічний аспекти виучуваних явищ.

Більшість опитаних студентів не бачать безпосередньої залежності між знанням наукових основ педагогічного процесу і успішністю вирішення практичних вчительських проблем. Зміст педагогічних дисциплін часто страждає накопиченням розрізнених фактів, наукоподібних формулювань, відсутністю наукового аналізу педагогічних явищ і процесів, що негативно впливає на рівень інтересу майбутніх педагогів до науково-

педагогічних знань, їх ставлення до педагогічної теорії як важливої складової їх професійно-педагогічної підготовки.

Низький або недостатньо високий рівень інтересу майбутніх педагогів до науково-педагогічних знань негативно позначається на рівні їх професіоналізму. Оволодіння науковими основами педагогічної діяльності є основою педагогічного світогляду майбутніх педагогів, активної професійної позиції і творчого стилю їх діяльності. Саме педагогічна теорія дає майбутньому вчителю поглиблене усвідомлення педагогічної дійсності, уміння в ній орієнтуватися, бачити її слабкі місця, своєчасно вживати заходи щодо попередження та корегування вразливих місць педагогічного процесу, прогнозувати результативність педагогічної праці.

В змісті загальнопедагогічної підготовки студентів провідне місце повинна посідати система науково-педагогічних знань. Озброєння майбутнього вчителя науковими основами педагогічної діяльності, педагогічною теорією як важливого фактору становлення Індивідуальності, творчої особистості є важливою складовою його професіоналізму. Система науково-педагогічних знань характеризується такими структурними елементами: основами, теоріями, законами і закономірностями, поняттями і категоріями, принципами, постулатами, правилами, гіпотезами, ідеями, фактами і методами. Оволодіння всіма складовими цієї системи створює основу професійного багажу сучасного вчителя.

С.І.Архангельський, О.О.Абдулліна, В.В.Краєвський, А.І.Пискунов, В.О.Сластенін та ін. особливого значення надавали введенню в зміст загальнопедагогічної підготовки майбутніх педагогів стабільних фундаментальних та інструментальних знань, що розкривають специфіку науково-педагогічного знання, тенденцію його розвитку і оновлення, використання його як інструменту педагогічного впливу. У зв'язку з тим, що у вузівській практиці має місце тенденція зниження рівня фундаментальності знань в загальнопедагогічній підготовці майбутніх педагогів, актуальним стає формування інтересу студентів до засвоєння науково-педагогічних знань, Через інтерес до науково-педагогічної теорії забезпечується

можливість розвитку позитивного ставлення студентів до педагогічної діяльності як складного цілісного об'єкта. Інтерес до науково-педагогічних знань розглядається як позитивне ставлення до процесу оволодіння педагогічною теорією як важливої складової об'єкта педагогічної діяльності, що поступово ускладнюється. При цьому важливо чітко уявляти шляхи формування інтересу студентів до науково-педагогічних знань: послідовне просування від створення емоційної атмосфери на аудиторних заняттях, накопичення позитивних переживань у зв'язку із сприйняттям і оволодінням навчальними програмами з педагогічних дисциплін до спонукання пізнавальної активності, творчого використання набутих знань в педагогічній роботі.

Правильно організований навчальний процес з метою засвоєння педагогічної теорії стимулює послідовність формування інтересу студентів до її вивчення. В процесі засвоєння педагогічних знань вони повинні відчувати допитливість (бачення й усвідомлення практичної значимості застосування виучуваного матеріалу у вибраній професійній сфері, його корисність і цікавість); зацікавленість (у зв'язку із емоційним задоволенням від досягнутого, пережитої ситуації успіху). Під час навчальних занять необхідно стимулювати пізнавальну потребу (новизна навчальної інформації, пояснення причин, явищ, процесів із наукових позицій); прагнення до творчості (на основі засвоєних знань нестандартно розв'язувати професійні завдання). При цьому особливо зростає роль нових підходів до організації навчального процесу, серед яких перевага повинна надаватися проблемному, змістовно-процесуальному, імітаційно-гральному, діалогічному і диференційованому, реалізація яких дозволить забезпечити особистісну спрямованість виучуваного програмового матеріалу. Поєднання різноманітних підходів до організації навчальної роботи активізує позицію кожного студента, надає йому право вибору навчальних завдань і способів їх виконання, створює умови для ситуації успіху і творчого розв'язання навчальних проблем.

Дидактичне грамотно організоване оволодіння студентами фундаментальними педагогічними знаннями

стимулює їх інтерес до педагогічної теорії як основи їх професіоналізму. Стійкість, багатогранність і глибина цього інтересу забезпечується в тому випадку, коли при його формуванні витримуються етапи, стадії розвитку. Етапи розвитку Інтересу включають такі складові: емоційний настрій, професійно-практичну спрямованість, усвідомлене застосування педагогічної теорії до педагогічної дійсності і перетворення одержаних знань в інструмент практичного застосування. Логіка формування інтересу студентів до науково-педагогічних знань повинна передбачати послідовність етапів, коли від позитивного ставлення до часткових проявів професійно-педагогічної діяльності досягається перехід до її здійснення як цілісного об'єкта інтересу, перетворення інтересу у внутрішню спонукальну силу.

Таким чином, ускладнення функцій педагогічної праці в сучасному суспільстві підвищує роль науково-педагогічних знань в професійному становленні майбутніх педагогів, а позитивне ставлення до процесу їх засвоєння, інтерес до вчительської праці стимулюють динаміку рівня їх професіоналізму в позитивному напрямку. Об'єктивною основою формування інтересу студентів до науково-педагогічних знань є оновлення змісту педагогічної інформації, структурування її на принципах ролівої перспективи і засвоєння її через різноманітні форми організації навчально-пізнавальної діяльності. В контексті проблеми, що досліджується, інтерес до науково-педагогічних знань виступає як мотив (внутрішня потреба) майбутнього вчителя, спрямований на засвоєння педагогічної теорії, в основі якої лежить не лише позитивне ставлення до засвоєння програмового матеріалу, але і прагнення оцінити навчальну інформацію з позиції власного професійного росту і самоствердження в педагогічному середовищі.

Література

1. Гершунський Б.С. Педагогічна прогностика: методологія, теорія і практика. - К.:Вища школа, 1986
2. Иванов В.Г. Основные положения теории интереса в свете проблемы отношений человека./Ученые записки ЛГУ, 1956

3. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. -М.: Учпедгиз, 1946
4. Титма М.Х. Выбор профессии как социальная проблема. М.: Мысль, 1975
5. Щукина Г.И. Формирование познавательных интересов учащихся в процессе обучения. М.: Учпедгиз, 1962